

УДК 785.12

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2024-4-18>

ОСОБЛИВОСТІ РЕПЕРТУАРУ ДЛЯ ДУХОВИХ ОРКЕСТРІВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сіончук Олександр Володимирович

заслужений артист України,

доцент кафедри духових та ударних інструментів

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID ID: 0009-0003-1279-5787

e-mail: sionchuko@ukr.net

У статті досліджуються істотні трансформації у репертуарі духових оркестрів України після повномасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року. Акцентовується увага на музиці як дієвому інструменті формування національної ідентичності в умовах війни.

Автор аналізує вплив соціально-політичних змін на вибір творів у репертуарі оркестрів, зокрема тенденцію до популяризації національної музичної спадщини, відмови від російської музики, впровадження інструментальних обробок українських народних пісень, маршів, і творів, що асоціюються з героїчними сторінками історії України.

Також у статті розглядається практичний аспект впливу нових репертуарних підходів на аудиторію: через публічні виступи цивільні та військові духові оркестри сприяють не лише популяризації української культури, але й згуртуванню суспільства у складний період.

Робота базується на аналізі репертуарів провідних оркестрів, відгуках слухачів та думках музикантів, що дозволяє всебічно оцінити вплив війни на музичну культуру України.

Крім того, у статті зазначається, що адаптація репертуару духових оркестрів дозволяє популяризувати українське мистецтво на міжнародній арені, демонструючи світові силу і стійкість української культури навіть у найскладніші часи.

Автор доводить, що зміна репертуару є не лише художньою, а й соціально-політичною потребою, яка відображає сучасні виклики та потреби суспільства.

Ця стаття буде корисною не лише для музикознавців, культурологів, диригентів оркестрів, але й для широкої аудиторії, яка цікавиться питаннями української культури у сучасному контексті.

Ключові слова: Духовий оркестр, національна ідентичність, репертуар, культурна політика, музична спадщина, патріотизм.

CHANGES IN THE REPERTOIRE OF BRASS BANDS AFTER THE FULL-SCALE INVASION OF RUSSIA AS AN IMPORTANT FACTOR IN PRESERVING UKRAINIAN IDENTITY

Oleksandr Sionchuk

Rivne State University of the Humanities

The article explores the significant transformations in the repertoire of Ukrainian brass bands after the full-scale Russian invasion in February 2022. The article focuses on music as an effective tool for shaping national identity in times of war.

The author analyses the impact of socio-political changes on the choice of works in the repertoire of orchestras, in particular the tendency to popularise the national musical heritage, rejection of Russian music, introduction of instrumental arrangements of Ukrainian folk songs, marches, and works associated with the heroic pages of Ukrainian history. The article also examines the practical aspect of the impact of new repertoire approaches on the audience: through public performances, civilian and military brass bands contribute not only to the popularisation of Ukrainian culture, but also to the cohesion of society in a difficult period.

The work is based on the analysis of the repertoires of leading orchestras, audience feedback and musicians' opinions, which allows a comprehensive assessment of the impact of the war on the musical culture of Ukraine.

In addition, the article notes that the adaptation of the repertoire of brass bands allows for the promotion of Ukrainian art in the international arena, demonstrating to the world the strength and resilience of Ukrainian culture even in the most difficult times.

The author argues that changing the repertoire is not only an artistic but also a socio-political need that reflects the current challenges and needs of society.

This article will be useful not only for musicologists, cultural critics, and orchestra conductors, but also for a wide audience interested in Ukrainian culture in the contemporary context.

Key words: Brass band, national identity, repertoire, cultural policy, musical heritage, patriotism.

Постановка проблеми. Після повномасштабного вторгнення росії на українську землю в 2022 році проблема збереження нашої вітчизняної культури та її трансформація є надзвичайно актуальною. Сотні років російська агресія спрямовує свої зусилля на боротьбу проти української історії й культури – знищення знакових особистостей науки, літератури, мистецтва, музеїв, бібліотек тощо, руйнування закладів культури, пам'ятників, культурної спадщини загалом.

Та попри все, за спостереженнями американського письменника, видавця й правозахисника Дейва Еггера, сучасний світ дуже зацікавлений незламним українським культурним феноменом, який сьогодні не лише змінює мистецьку презентацію України, а й привертає увагу світу до неї [7].

Напад росії на Україну лише прискорив європейську спрямованість розвитку української культури ХХІ ст., посилив рух декомунізації, який прийшов на зміну старим радянським парадигмам. Ідеологічні зміни в культурному конфлікті легко звільнили суспільство від прив'язування до російсько-радянських орієнтирів, а відтак вітчизняна культура перейшла до власного виробництва україномовного культурного продукту, що в умовах війни набуває потужного розвитку [8].

Під час Другої світової війни прем'єр-міністр Великої Британії Вінстон Черчилль відмовився від пропозиції одного з міністрів скоротити витрати на культуру заради оборони. «А за що ми тоді воюємо?», – запитав Черчилль. Ця історія доводить, що культура і мистецтво важливі навіть в умовах війни. Нині, під час російсько-української війни, кожен українець боронить свій фронт: і не лише військовий, волонтерський, гуманітарний чи інформаційний, а й фронт мистецький.

Метою статті є аналіз змін у репертуарі духових оркестрів України після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році та висвітлення ролі музики як засобу культурного спротиву й інструменту формування національної ідентичності в умовах війни. Зокрема, у статті автор намагається показати ключові тенденції у виборі репертуару для духових оркестрів, дослідити вплив соціально-політичних обставин на музичну сферу як відображення суспільних настроїв і культурного спротиву, показати значення духової музики у процесі збереження та зміцнення національної ідентичності.

Аналіз досліджень. Тема змін у репертуарі духових оркестрів після повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році є відносно

новою, ґрунтовних наукових праць ще немає, проте ця проблема вже привертає увагу дослідників. О. Дятел (Дятел, 2022), до прикладу, зазначає, що відмова від виконання російських творів є не лише символічним актом, але й елементом інформаційної війни, який сприяє зміцненню української культурної автономії. С. Білоус (Білоус, 2024) аналізує роль музики як форми протесту проти агресії, зокрема у військових оркестрах. Їхній репертуар змінюється відповідно до суспільного запиту на твори, що підкреслюють національний дух і героїзм. Активне повернення до національної музичної спадщини та популяризація творів українських композиторів відзначає І. Сисак. Роль патріотичних творів у репертуарі духових оркестрів описується А. Луканською (Луканська, 2024). Дослідники також аналізують, як соціально-політична ситуація змінює підходи до вибору репертуару: духові оркестри перестають бути лише розважальною формою мистецтва і перетворюються на інструмент комунікації між владою, армією та суспільством. Шевел І. вивчає соціокультурний конфлікт під час українського опору. Соціологічні дослідження демонструють, що публічні виступи оркестрів із патріотичними програмами посилюють довіру до культурних інституцій та сприяють згуртованості населення в умовах війни. Дослідження військових оркестрів як частини культурної дипломатії свідчать, що їхній репертуар часто використовується для формування позитивного іміджу України за кордоном.

Виклад основного матеріалу. З початком вторгнення питання культурної самоідентифікації вийшло на перший план. Важливим засобом єднання народу, підтримки бойового духу та опору агресору стала музика, яка сьогодні не лише підтримує моральний дух народу, а й виконує роль культурного щита, захищаючи традиції від знищення та асиміляції.

Важливе значення у формуванні культурного обличчя нації завжди відігравали духові оркестри. Їхня музика супроводжувала святкування, вшанування пам'яті та військові церемонії. Проте повномасштабне вторгнення росії в Україну поставило перед ними нові виклики та завдання. Одним із ключових аспектів діяльності духових оркестрів стало переосмислення репертуару як інструменту підтримки національної свідомості та збереження культурної ідентичності.

Репертуари духових оркестрів зазнали кардинальних змін:

– Музична «декомунізація»

Оркестри почали відмовлятися від виконання творів російських композиторів, Петра Чайковського, Дмитра Шостаковича і Сергія Рахманінова, що раніше були частиною концертних програм. Натомість у програми активно включаються твори українських композиторів, таких як Микола Лисенко, Борис Лятошинський, Євген Станкович, Іван Карабиць, Левко Колодуб та інших.

Особливо показовим є вилучення з репертуарів військових маршів радянської доби, які раніше сприймалися як «традиційні». Це стало не лише актом політичного протесту, а й способом відкинути нав'язану радянську культурну спадщину, яка часто применшувала роль української музики. частиною процесу деколонізації культури – усвідомленого відходу від імперських наративів, нав'язаних російською пропагандою.

У нинішній війні іспит на цінності разом з українцями складають Європа та світ, тому цілком органічною є переорієнтація духових оркестрів на участь у різноманітних заходах, пов'язаних з єднанням України та Європи. До прикладу, «Оду до радості» в рамках флешмобу «Європа – наш спільний дім» зіграли музиканти чотирьох оркестрів: оркестр військової частини 141 Національної гвардії України, духовий оркестр Луцького прикордонного загону, духовий оркестр Волинського коледжу культури і мистецтв ім. Ігоря Стравінського та Народний аматорський духовий оркестр Палацу культури міста Луцька. Нагадаємо, що «Ода до радості» є Гімном Європейського Союзу з 1972 року. Текст є частиною вірша Фрідріха Шіллера «До радості», написаного 1785 року. Майже через три десятиліття Людвіг ван Бетховен написав музику до твору, яка стала частиною його Дев'ятої симфонії.

– Популяризація української класики та сучасної музики

У нових репертуарах активно представлені твори зі спадщини українських композиторів: Миколи Лисенка – «Боже Великий, Єдиний» (духовний гімн України), Михайла Вербицького – Державний Гімн України, що став центральною композицією і під час заходів вшанування захисників, Євгена Станковича – симфонічні твори, що поєднують сучасність і фольклор, Івана Карабиця – урочисті та маршові композиції, Левка Колодуба – оригінальні твори для духових оркестрів з використанням українського мелосу.

«Українська музика, пісня – це могутній символ, зброя і душа нашого народу. З музикою святкуємо, тужимо, молимося і перемагаємо!», – ці слова заслуженого діяча мистецтв України, керівника духового оркестру Чернігівського обласного філармонійного центру Анатолія Ткачука точно передали сенс і настрій сповненого енергії і глибини проєкту «З музикою – в майбутнє України».

До програми увійшли відомі і популярні композиції українських і зарубіжних авторів – Володимира Івасюка, Тоні Роніса, Ігоря Поклада, Карла Дженкінса, Миколи Лисенка, Гленна Міллера, Степана Єднака, Ісаака Альбеніса. Прозвучали й авторські твори художнього керівника та головного диригента оркестру Анатолія Ткачука – «Фантазія на теми українських пісень», «Дитячий світ», «Ми діти твої, Україно!» (Білоус, 2024).

У різнобарвну та насичену мандрівку творчістю українських композиторів різних епох – від легендарної потужної увертюри з опери «Тарас Бульба» основоположника вітчизняної музики Миколи Лисенка до «Концертіно» молодого сучасного композитора Едварда Кравчука, музику якого за останній рік прослухало понад 7 мільйонів меломанів по всьому світу (за даними Spotify) запрошує на своїх виступах сьогодні Національний академічний духовий оркестр України.

Партитури цього колективу просякнуті відповідним інтонаційним та тембровим шармом, як-от побудована на карпатському фольклорі «Гуцульська рапсодія» П. Майбороди, буковинські теми у «Рапсодії» Л. Загуловського, неповторна «Ятрань» А. Жульєва, котра захоплює козацьким духом, «Троїсті музики» Л. Колодуба, що відображають звучання найпопулярнішого народного інструментального ансамблю.

Родзинкою репертуару оркестру є урочисті фанфари «Слава Україні!» сучасної композиторки, піаністки й органістки Ірини Алексійчук, написані вже під час широкомасштабного вторгнення. На створення цих урочистих фанфар Ірину надихнула молитва бійців батальйону «Азов» перед боєм. Текст, що починається словами «Україно свята, мати героїв, зійди до серця мого», був написаний у 1919 році борцем за незалежність України Осипом Мащак, написаний кров'ю на стіні тюремної камери, в якій його було ув'язнено. В основі твору лежать дві музичні теми, які знайомі й дорогі серцю кожного українця – з Гімну України та з пісні «Ой, у лузі червона калина».

Зворушує історія про те, як у жовтні 2022 року до композиторки звернувся Алан Тонгрет, керівник Tongret ARTS LLC, американець, якому глибоко не байдужа ситуація в Україні після загарбницького нападу на неї держави-терориста. Замовив написання твору на підтримку нашої країни та демократії в усьому світі, до річниці початку повномасштабних бойових дій росії в Україні. Головною умовою і проханням Алана було те, щоб світову прем'єру та студійний аудіозапис здійснив саме Національний академічний духовий оркестр України. Це ще раз доводить, що українська музична культура стала яскравим прикладом стійкості та незламності нашого народу, а музика України має шанс стати світовим феноменом і символом перемоги над темрявою (Руденко, 2024).

– *Відродження та оновлення патріотичних і військових маршів*

Велике значення отримали композиції, що підкреслюють національний дух і патріотизм. Наприклад, відроджено виконання «Заповіту» на слова Тараса Шевченка, маршів «Слава Україні» та «Героям Слава», які стали символами спротиву. Марші відіграють особливу роль в умовах війни, підкреслюючи героїзм і боротьбу українських захисників. «Слава Україні» Ореста Лютного – як символ стійкості й перемоги над окупантами, «Марш нової армії» Олега Скрипки на слова Олесея Бабія – переосмислення козацьких традицій у сучасному контексті, марш «Героям слава» Олександра Погорілого – композиція, що звучить на військових церемоніях.

– *Розширення патріотичної тематики на концертах і перформансах*

Музика в умовах війни набула нового символічного значення. Вона стала потужним засобом комунікації, який нагадує про традиції та силу українського народу, який протягом ХХ століття сім разів проголошував свою незалежну державу під час революцій та війн.

Особливе місце в репертуарах духових оркестрів займає Гімн України – як незмінний символ єдності. До слова, гастролуючи закордоном, багато музикантів відзначають, що після виконання Гімну приймаючої країни та українського, нерідко публіка просить виконати наш Славень «на біс», намагаючись підспівувати.

Духові оркестри проводять благодійні концерти, спрямовані на підтримку військових та цивільного населення. Їхні виступи часто супроводжуються відеоінсталяціями та історичними розповідями, що допомагає поглибити розуміння національної боротьби.

Значимим є долучення до такої діяльності духових оркестрів навчальних закладів. До прикладу, оркестр Харківського авіаційного університету систематично організовує виступи з трансляціями в інтернеті, на яких збираються кошти на потреби ЗСУ. Станом на 2024 рік зіграно близько 15 концертів у ХАІ та на майданчиках міста, під час яких зібрано понад 1,7 мільйона гривень. 25 травня 2024 року задля залучення більшої кількості уваги та охоплення серед глядачів, що пропорційно конвертується в донати на потреби ЗСУ, Оркестр ХАІ встановив Національний рекорд України: «Найбільша кількість музичних творів, виконаних самодіяльним оркестром за 10 годин». Лічильник сертифікованого інспектора реєстру зупинився на позначці 94. Таким чином колектив вписав своє ім'я та рідний ХАІ в історію українських рекордів.

– *Введення до репертуару творів для вшанування пам'яті загиблих та збільшення кількості композицій для виступів перед діючими військовими*

Особливо важливу роль у репертуарах духових оркестрів відіграють композиції-реквієми. Наприклад, «Пливе кача» стала символом скорботи й вшанування пам'яті полеглих.

Оркестри часто виступають безпосередньо на фронті або в шпиталях, піднімаючи бойовий дух військових і підтримуючи їхню моральну стійкість. Репертуар повинен бути близький і зрозумілий. Військовим сумних композицій намагаються не грати, їм і так смутку вистачає, тому виконують щось патріотично-піднесене, сильні рішучі пісні, відомі хіти, авторські пісні, в яких люди оспівують героїзм та незламність наших людей, на кшталт «Україна переможе». Звісно, без іронії не буває веселої української пісні, тому «Москва згоріла», «Руський корабль, гей» дають масу життєдайних емоцій. Військові часто просять виконати щось ліричного змісту, як, наприклад, «Старі фотографії» Кузьми Скрибіна.

Як зазначив капітан ЗСУ Роман Павлів, керівник оркестру Військово-музичного центру Сухопутних військ Збройних Сил України (м. Чернівці) в одному із інтерв'ю, репертуарна програма духових оркестрів під час війни повинна весь час аналізуватися та переформатовуватися. Порівняно з першими концертами під час війни, сьогоднішні дуже різняться – відбулись колосальні зміни в репертуарі, кількості творів, якості, щирості і харизматичності, у віддачі на сцені. Напевно, головним доказом того, що оркестр на вірному шляху, є слова наших воїнів: «Приїздіть до нас у всі підрозділи, ми вас любимо, ви виступаєте потужніше, ніж відомі артисти, які приїздили до вас».

Оркестр Одеської військової академії включив до свого репертуару пісню «Чути гімн» рівненського репера SKOFKA (Володимира Самолюка), яка, за словами диригента Івана Казмірчука, дуже подобається військовослужбовцям за глибокий зміст, адже SKOFKA цей трек присвятив своєму другу з дитинства Коноводову Валентину Валентиновичу, який загинув захищаючи Україну. Було написане аранжування і тепер твір звучить на всіх концертах для воїнів (Павлів, 2024).

Молодший лейтенант ЗСУ, начальник Військового оркестру 93-ї бригади «Холодний Яр» Олександр Корольов впевнений, що репертуар завжди необхідно підлаштовувати під аудиторію: «Інколи він з ненормативною лексикою, – зізнається Олександр, – але завжди підбадьорливий. Це треба кожному, а передусім військовослужбовцям, які воюють на передовій. Морально-психологічна підтримка надзвичайно важлива». Вшановуючи пам'ять полеглих воїнів, до репертуару додали пісню Юрія Юрченка на слова загиблого рівненського поета Максима Кривцова «Жовтий скотч» (Луканська, 2024).

У травні 2022 року в Італії на міжнародному пісенному конкурсі «Євробачення-2022» гурт

Kalush Orchestra переміг з піснею «Стефанія». У червні став найпрослухованішим треком у Spotify в країнах Східної Європи та Центральної Азії. Після виходу кліпу фронтмен гурту Олег Псюк розповідав, що, хоч у тексті немає ані слова про війну, багато людей почали асоціювати цей трек з Україною-мамою й навіть називати його гімном війни. Наразі кліп має 46 млн переглядів на YouTube. Окрім українських музичних духових колективів, у свій репертуар цю пісню взяв Оркестр Шотландської гвардії, виконавши її у Британії до Дня Незалежності України.

Оркестр і хор Заслуженого академічного ансамблю пісні та танцю ЗСУ під керівництвом диригента Дмитра Антонюка поповнили свій репертуар піснею «На землі, в повітрі і на морі» Олександра Пономарьова, Андрія Хоми, Тараса Тополі та Юрія Горбунова. У композиції, написаній у традиційній манері, докладно описується початок російсько-української війни.

Серця багатьох українців підкорила пісня групи «KOZAK SYSTEM» – «Люди-Титани» про Незламних і Нескорених, про тих, хто отримавши серйозні поранення, наразі вчиться жити далі сам і хто вчить кожного з нас, як потрібно любити життя, як потрібно любити свою країну і знаходити нові можливості продовжувати бути корисними навіть з певними фізичними обмеженнями. Цей твір виконують Міський духовий оркестр «Полтава», Хмельницький академічний муніципальний естрадно-духовий оркестр, Військовий оркестр оперативного командування «Захід» (м. Рівне) та безліч інших музичних муніципальних колективів.

Оркестр 3-го окремого полку спецпризначення ім. князя Святослава Хороброго оновив свій репертуар піснею Христини Соловій «Українська лють», яка є кавером на італійську народну пісню Bella Ciao. Вважається, що саме цю пісню в часи Другої світової війни співали учасники італійського Руху Опору. Христина Соловій присвятила пісню нашим захисникам. У своїй версії пісні співачка згадала і про джавеліни, і про байрактари, і про ТРО.

– *Адаптації народних пісень до сучасного виконання*

Використання фольклорних мотивів і символічних мелодій допомагає створювати сильні асоціації з українською ідентичністю. Наприклад, Андрій Хливнюк, лідер гурту «Бумбокс», заспівав пісню «Ой, у лузі червона калина» на Софійській площі, інтерпретувачи її по-своєму. І ця інтерпретація оновила її, надала крила, вона прозвучала по всьому світу, хоч до війни пісню, на жаль, знало небагато із пересічних українців. Духові оркестри це «підхоплюють», роблять аранжування і тепер жоден концерт не обходиться без цього Гімну українських січових стрільців, який

написав у 1914 році громадський та культурний діяч Степан Чарнецький.

– *Використання новітніх трендів у репертуарі*

Сучасні духові оркестри почали звертатися до електронних аранжувань і фольклорних мотивів, поєднуючи традиційні інструменти з електронними елементами, створюючи сучасні аранжування. Це дозволяє залучити молодь і популяризувати українську музику як важливий елемент національної спадщини у нових форматах, зокрема у TikTok і YouTube.

Восени 2021 року електронним дуєтом саунд-продюсерів із Кременчука PROBASS & HARDI було написано пісню «Доброго вечора, ми з України». Цю фразу сказав вокаліст українського гурту DakhaBrakha Марк Галаневич під час виступу в США. Під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну трек завірусився та став символом незламності, а люди почали використовувати цю фразу як привітання під час зустрічі, її пишуть на марках тощо. Наразі у цього треку на YouTube понад 17 млн переглядів, а в TikTok із цим звуком зняли 832 тисячі відео. Військовий оркестр Оперативного командування «Схід» та Військовий оркестр Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного також виконують цю композицію на своїх концертах.

У травні 2022 року гурт «Енджі Крейда» випустив пісню «Враже» на слова Людмили Горової, яка виклала вірш у Facebook. В цій пісні використовуються магічні формули, які відомі нам із замовлянь, наприклад, у рядках «скільки в святу землю впало зерен жита – стільки разів буде тебе, враже, вбито». Наразі кліп набрав понад 10 млн переглядів на YouTube. Військовий оркестр 406-ї окремої артилерійської бригади та Оркестр Національної гвардії взяли пісню до свого репертуару.

– *Участь у міжнародних мистецьких заходах*

Митці – це люди, які через свої роботи акумулюють сенси про те, ким ми є, ким ми були та ким будемо в майбутньому. Зараз весь наш культурний фронт відвойовує право пролунати по-новому в міжнародному контексті. А саме – заявити про себе не лише як про країну, яка веде війну з росією, а й через культурні та мистецькі події показати, за що ми боремось. Культурні та мистецькі події сьогодні – це про голос України, про його силу за кордоном і про демонстрацію того, якою Україна є зараз. Чим більше відбуватиметься різних за змістом і форматом заходів, тим різноманітнішим і повнішим буде цей голос (Дятел, 2022).

Висновок. Зміни в репертуарі духових оркестрів у відповідь на російське вторгнення стали ключовим елементом збереження та розвитку культурної ідентичності України. Ці зміни відображають національну єдність, прагнення до свободи й протидію агресору на символічному

рівні. Українська музика сьогодні не лише підтримує моральний дух суспільства, а й творить нову історію, закріплюючи національні цінності

у свідомості кожного громадянина. Пам'ятаймо, що підтримка нашої культури та армії є важливим кроком до Перемоги.

Література:

Білоус, С. Духовий оркестр представив нову програму. URL: <https://cheline.com.ua/news/culture/duhovij-orkestr-predstaviv-novu-programu-392496> (дата звернення 12.11.2024).

Дятел, О. (2022). Мої вміння- моя зброя. Чи є місце культурним заходам під час війни? Українська правда. 14 травня.

Коли стріляють гармати, музи не мовчать: інтерв'ю з військовим музикантом Романом Павлівим. URL: <https://thegard.city/articles/221510/intervyu-z-kerivnikom-vijskovo-muzichnogo-centru-romanom-pavlivim> (дата звернення 18.01.2024).

Луканська, А. (2024). Пісня – це частина ідентичності. Голос України. 30 березня.

Народний самодіяльний духовий оркестр Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» URL: <https://khai.edu.ua/studentu/samodeyatelnost/orkestr/> (дата звернення 19.01.2024).

Руденко, Т. (2024). Фанфари нескореності: у Києві звучатиме твір, на який надихнула молитва бійців «Азова». Україна молода. 17 січня.

Сисак І. «Знищення української культури є ключовим елементом російської агресії»: письменник Дейв Еггерс URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/eggers-zvit-vtrat.html> (дата звернення 19.01.2024).

Шевел, І. (2024). Культурний конфлікт під час війни: соціокультурний дискурс українського опору. *Теорія та історія культури. Питання культурології*. 44с.

References:

Bilous, S. Dukhovyi orkestr predstaviv novu prohramu [The brass band presented a new program]. Retrieved from: <https://cheline.com.ua/news/culture/duhovij-orkestr-predstaviv-novu-programu-392496> (data zvernennia 12.11.2024).

Dyatel, O. (2022). My skills are my weapons. Is there a place for cultural events during war? [My skills are my weapons. Is there a place for cultural events during war?] *Ukrainian Pravda*. May 14.

Koly striliaiut harmaty, muzy ne movchat: intervju z viiskovym muzykantom Romanom Pavlivom [When the guns fire, the muses are not silent: an interview with military musician Roman Pavliv]. Retrieved from: <https://thegard.city/articles/221510/intervyu-z-kerivnikom-vijskovo-muzichnogo-centru-romanom-pavlivim> (data zvernennia 18.01.2024).

Lukanska, A. (2024). Pisnia – tse chastyna identychnosti [A song is part of identity]. *Holos Ukrainy*. 30 bereznia.

Narodnyi samodiiialnyi dukhovyi orkestr Natsionalnoho aerokosmichnoho universytetu im. M.Ie. Zhukovskoho «Kharkivskiy aviatsiinyi instytut» [National Amateur Brass Band of the M.E. Zhukovsky National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»]. Retrieved from: <https://khai.edu.ua/studentu/samodeyatelnost/orkestr/> (data zvernennia 19.01.2024).

Rudenko, T. (2024). Fanfary neskorenosti: u Kyievi zvuchatyte tvir, na yakyi nadykhnula molytva biitsiv «Azova» [Fanfares of indomitability: a piece inspired by the prayer of Azov fighters will be performed in Kyiv]. *Ukraina moloda*. 17 sichnia.

Sysak, I. «Znyshchennia ukrainskoi kultury ye kliuchovym elementom rosiiskoi ahresii» [«The destruction of Ukrainian culture is a key element of Russian aggression»]: pysmennyk Deiv Eggers. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/eggers-zvit-vtrat.html> (data zvernennia 19.01.2024).

Shevel, I. (2024). Kulturnyi konflikt pid chas viiny: sotsiokulturnyi dyskurs ukrainskoho oporu [Cultural conflict during the war: socio-cultural discourse of the Ukrainian resistance]. *Teoriia ta istoriia kultury. Pytannia kulturolohi*. 44 s.